

AJUSTAREA MECANISMELOR DE IMPLEMENTARE A POLITICILOR DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A COPIILOR CU DIZABILITĂȚI LA CERINȚELE EUROPENE

ADJUSTING THE MECHANISMS FOR IMPLEMENTING THE SOCIAL INCLUSION POLICIES OF CHILDREN WITH DISABILITIES TO EUROPEAN REQUIREMENTS

*Director interimar,
Consiliul Național pentru
Determinarea Dizabilității
și Capacității de Muncă*

**STELA
PÎNZARI**

*Interim director, National Council
for the Determination of Disability
and Labor Capacity*

Rezumat: Copiii cu dizabilități sînt una dintre cele mai vulnerabile și mai marginalizate categorii de copii din Moldova. Mulți dintre ei sînt excluși din societate din cauză că sînt diferiți de ceilalți și o mare parte trăiesc în condiții de sărăcie extremă și izolare, fără acces la serviciile care ar putea să-i ajute să-și învingă ori să-și compenseze dizabilitățile, să-și poarte singuri de grijă și să devină cetățeni productivi. Viitorul societății depinde de modul în care creștem și educăm azi toți copiii. Pentru dezvoltarea viitoare a societății este nevoie să valorizăm și să sprijinim fiecare copil. Fiecare copil este unic. Diversitatea copiilor, determinată de particularitățile fiecăruia de dezvoltare nu este o piedică în educație, ci o resursă de învățare și dezvoltare pentru toți. Fiecare copil este important pentru familia lui, dar și pentru întreaga societate. Fiecare copil poate învăța. Fiecare copil are dreptul la educație și la sprijin adecvat pentru a participa la procesul educativ.

Cuvintele-cheie: atitudine, copii, dizabilitate, incluziune socio-educatională, managementul dizabilității, Clasificarea Internațională a Bolilor.

Summary: Children with disabilities are one of the most vulnerable and marginalized categories of children in Moldova. Many of them are excluded from society because they are different from others and a large part live in conditions of extreme poverty and isolation, without access to services that could help them overcome or compensate for their disabilities, to take care of themselves and become productive citizens. The future of society depends on how we raise and educate all children today. For the future development of society we need to value and support each child. Every child is unique. The diversity of children, determined by the particularities of each development is not an obstacle in education, but a learning and development resource for all. Every child is important for his family, but also for the whole society. Every child can learn. Every child has the right to education and adequate support to participate in the educational process.

Key words: attitude, children, disability, socio-educational inclusion, disability management, International Classification of Diseases.

Gradul de civilizare a societății în mare măsură este determinată de atitudinea față de acești copii ce au un handicap. Crearea condițiilor pentru educație și învățământ, adaptare socio-profesională și integrare socială a acestor copii constituie și un obiectiv principal al oricărui stat și a comunității mondiale în general [1, p.5].

În țara noastră, protecția copilului a cunoscut o traiectorie destul de sinuoasă, marcată de perioade de „rapide măsuri reparatorii” sau altele de implemenare a unor politici contradictorii și nefocalizate. Tema mai poate fi actuală și prin stringenta diferențiere a copiilor cu dizabilități, care este determinată de particularitățile individual-tipologice a persoanelor anormale și asigură realizarea maximală a posibilităților de cunoaștere a acestora. Diferențierea copiilor cu dizabilități este o problemă fundamentală a științei defectologice, o acțiune complexă care se realizează interdisciplinar (medicină, psihologie, pedagogie, etc.) axându-se pe particularitățile dezvoltării psihofizice individuale. Problema dizabilității în rândurile copiilor și tinerilor este una dintre cele mai acute nu numai în domeniul de ocrotire a mamei și a copilului dar și în viața socială a țării [8, p.7].

În vederea asigurării incluziunii socio-educative a copiilor cu dizabilități, un rol deosebit îl are statul prin prisma instituțiilor

The degree of civilization of society is largely determined by the attitude towards these children with disabilities. Creating the conditions for education, socio-professional adaptation and social integration of these children is also a main objective of any state and the world community in general [1, p.5].

In our country, child protection has experienced a rather winding trajectory, marked by periods of “rapid remedial measures” or others of implementing contradictory and unfocused policies. The topic can also be current through the strict differentiation of children with disabilities, which is determined by the individual-typological particularities of abnormal people and ensures the maximum realization of the possibilities of knowing them. Differentiating children with disabilities is a fundamental issue of defectological science, a complex action that is carried out interdisciplinarily (medicine, psychology, pedagogy, etc.) focusing on the particularities of individual psychophysical development. The issue of disability among children and young people is one of the most acute not only in the field of maternal and child protection but also in the social life of the country [8, p.7].

In order to ensure the socio-educational inclusion of children with disabilities, the state has a special role through the prism of its institu-

sale, de nivel central, local și teritorial. Misiunea instituției este de a promova politicile naționale de incluziune a copiilor cu dizabilități, implementarea educației incluzive, asigurarea protecției sociale, care să răspundă nevoilor identificate și să ofere o securitate socială universală și cuprinzătoare. În aceste instituții pe parcursul anilor nu s-au făcut mari schimbări, păstrându-se încă sistemul și mentalitatea sovietică. Abia din 2010-2011 au fost efectuate un șir de măsuri întru fortificarea învățământului special și educației incluzive a copiilor cu dizabilități. Dar, cu părere de rău, rămân nerezolvate un șir de probleme în acest domeniu.

Organizația Națiunilor Unite (ONU), în baza Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, utilizează următoarea definiție: *“Persoanele cu dizabilități includ acele persoane care au deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale de durată, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere, pot îngreuna participarea deplină și efectivă a persoanelor în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți”* [1].

În ultimul deceniu, de către OMS au fost editate și reactualizate o serie de clasificări, din așa-numita Familie de Clasificări Internaționale. Printre acestea putem menționa și Clasificarea Internațională a Bolilor (CIB), revizia a 10-a OMS, care furnizează un cadru etiologic al stărilor

tions, at central, local and territorial level. The mission of the institution is to promote national policies for the inclusion of children with disabilities, the implementation of inclusive education, the provision of social protection, which responds to identify needs and provide universal and inclusive social security. No major changes have taken place in these institutions over the years, and the Soviet system and mentality are still preserved. Only from 2010-2011 a series of measures were carried out to strengthen the special and inclusive education of children with disabilities. But, unfortunately, a number of issues in this area remain unresolved.

The United Nations (UN), based on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, uses the following definition: *“People with disabilities include those who have physical, mental, intellectual or sensory impairments of long duration, disabilities that, in interaction with various barriers, may restrict the full and effective participation of people in society, on equal terms with others”* [1].

In the last decade, a number of classifications from the so-called International Classification of Family have been published and updated by the WHO. Among them we can mention the International Classification of Diseases (ICD), the 10th WHO revision, which provides an etiolog-

de sănătate (boli, tulburări, traumatisme).

În CIF dizabilitate este folosit ca un termen general pentru afectări, limitări de activitate sau restricții de participare. Sunt, de asemenea prezentați și factorii de mediu corelați la tulburările de sănătate, astfel, se face posibilă elaborarea unui profil privind funcționarea, dizabilitatea și sănătatea unei persoane în mai multe domenii. În CIF se folosește un limbaj standardizat, care permite o comunicare eficientă în plan mondial în contextul diferitor discipline. CIF completează Clasificarea Internațională a bolilor (CIB), astfel aceste două clasificări pot fi folosite concomitent, CIB oferind cadrul etiologic, iar CIF – cel al funcționalității și dizabilității.

Astfel, CIB este o clasificare a evenimentelor, iar CIF este o descriere a profilului funcționării persoanei în cauză.

CIF constituie, în primul rând, o bază științifică pentru evaluarea și înțelegerea stării de sănătate și stărilor asociate sănătății; ea stabilește un limbaj comun pentru descrierea lor și facilitează comunicarea dintre profesioniști din diferite domenii, la fel, specialiști și persoane cu dizabilități; aici se oferă o schemă de codificare sistematică a stărilor de sănătate și a stărilor asociate sănătății. CIF servește ca instrument statistic, instrument de cercetare, de investigație clinică, de politică socială și de educație, ea constituind, totodată, și un mijloc de realizare a drepturilor omului[3, p.9].

ical framework of health conditions (diseases, disorders, traumas).

In ICF disability is used as a general term for impairments, activity limitations or participation restrictions. Environmental factors related to health disorders are also presented, thus, it is possible to develop a profile on the functioning, disability and health of a person in several areas. A standardized language is used in the ICF, which allows effective communication worldwide in the context of different disciplines. ICF completes the International Classification of Diseases (ICD), so these two classifications can be used simultaneously, ICD providing the etiological framework, and ICF - that of functionality and disability.

Thus, the ICD is a classification of events, and the ICF is a description of the operating profile of the person concerned.

The ICF is primarily a scientific basis for assessing and understanding health and health-related conditions; it establishes a common language for their description and facilitates communication between professionals in different fields, as well as specialists and people with disabilities; here a scheme of systematic coding of health conditions and health-related conditions is provided. The ICF serves as a statistical tool, a tool for research, clinical investigation, social policy and edu-

Managementul dizabilității este așadar o problemă de atitudine și ideologie, care implică o schimbare socială, ceea ce, în termeni politici, devine o problemă de drepturi ale omului. Pentru acest model, dizabilitatea este o problema politică. CIF se bazează pe integrarea acestor două modele opuse. Pentru a reda esența integrării diverselor perspective ale funcționării, este utilizat un *model biopsihosocial*” [3, p.8]

Dizabilitatea unui copil nu este un „destin” al său, ci, frecvent, o consecință a unor condiții nefavorabile pentru existență, urmarea unor activități umane nocive, rodul unor procedee sofisticate de practică medicală. Dizabilitatea reprezintă un termen generic pentru deficiențe, limitări de activitate și restricții de participare, figurînd în mare măsură aspectul negativ al interacțiunii individ-context[5, p.251].

Fiind mai gingaș și mai vulnerabil, copilul are nevoie de mai multă afecțiune, ajutor, considerație. Interesul față de copiii cu handicap ca unul din grupurile țintă ale protecției sociale rezultă din afirmarea principiilor „echității” și „solidarității”, care tind a fundamenta aproape toate politicile sociale, reglementînd reacțiile colectivității în raport cu ființele umane aflate în dificultate. Nevoile lor speciale (privind îngrijirea, comunicarea, deplasarea, educația etc.) pot antrena răspunsuri extrem de variate din partea societății. Uneori, societatea poate să nu recunoască nevoile reale; alteori, deși existența lor este recunoscută,

it is also a means of achieving human rights [3, p.9].

Disability management is therefore an issue of attitude and ideology, which implies a social change, which, in political terms, becomes an issue of human rights. For this model, disability is a political issue. ICF is based on the integration of these two opposing models. A

“*biopsychosocial model*” is used to convey the essence of integrating the various perspectives of functioning [3, p.8].

A child’s disability is not a “destiny” of his, but often a consequence of unfavorable conditions for existence, the pursuit of harmful human activities, the result of sophisticated procedures of medical practice. Disability is a generic term for deficiencies, activity limitations and participation restrictions, figuring largely the negative aspect of individual-context interaction [5, p.251].

Being more gentle and vulnerable, the child needs more affection, help, consideration. Interest in children with disabilities as one of the target groups of social protection results from the affirmation of the principles of “equity” and “solidarity”, which tend to substantiate almost all social policies, regulating the reactions of the community to human beings in difficulty. Their special needs (regarding care, communication, travel, education, etc.) can lead

din diferite motive, se întreprinde prea puțin sau nu se întreprinde nimic pentru satisfacerea lor[5, p.17].

Convenția despre dreptul copilului atribuie șanse egale tuturor copiilor, cu sau fără dizabilități. Se recunoaște că copilul cu handicap mental sau fizic are dreptul la aceleași condiții de viață, cu respectarea demnității și autonomiei sale, facilitarea participării sale active la viața comunității[1].

În ultimul deceniu, de către OMS au fost editate și reactualizate o serie de clasificări, din așa-numita Familie de Clasificări Internaționale. Printre acestea putem menționa și Clasificarea Internațională a Bolilor (CIB), revizua a 10-a OMS, care furnizează un cadru etiologic al stărilor de sănătate (boli, tulburări, traumatisme).

În CIF dizabilitate este folosit ca un termen general pentru afectări, limitări de activitate sau restricții de participare. Sunt, de asemenea prezentați și factorii de mediu corelați la tulburările de sănătate, astfel, se face posibilă elaborarea unui profil privind funcționarea, dizabilitatea și sănătatea unei persoane în mai multe domenii. În CIF se folosește un limbaj standardizat, care permite o comunicare eficientă în plan mondial în contextul diferitor discipline. CIF completează Clasificarea Internațională a bolilor (CIB), astfel aceste două clasificări pot fi folosite concomitent, CIB oferind cadrul etiologic, iar CIF – cel al funcționalității și dizabilității.

Astfel, CIB este o clasificare a evenimentelor, iar CIF este o descriere

to extremely varied responses from society. Sometimes society may not recognize real needs; other times, although their existence is recognized, for various reasons, too little or nothing is done to satisfy them [5, p.17].

The Convention on the Child Rights assigns equal opportunities to all children, with or without disabilities. It is recognized that the child with mental or physical disabilities has the right to the same living conditions, while respecting his dignity and autonomy, facilitating his active participation in community life [1].

In order to improve the situation in the field of social inclusion of children with disabilities, at the legislative-normative level are needed the following changes:

- formulating a coherence between the legislation in the field of education and that in the field of social protection;
- improving the procedures for referring children with special educational needs to the educational institution;
- implementing at the level of local public administration authorities and providers of educational services, of the adopted normative framework;
- improving the mechanisms for intersectoral implementation of legislation in the field of child rights protection;

a profilului funcționării persoanei în cauză.

CIF constituie, în primul rând, o bază științifică pentru evaluarea și înțelegerea stării de sănătate și stărilor asociate sănătății; ea stabilește un limbaj comun pentru descrierea lor și facilitează comunicarea dintre profesioniști din diferite domenii, la fel, specialiști și persoane cu dizabilități; aici se oferă o schemă de codificare sistematică a stărilor de sănătate și a stărilor asociate sănătății. CIF servește ca instrument statistic, instrument de cercetare, de investigație clinică, de politică socială și de educație, ea constituind, totodată, și un mijloc de realizare a drepturilor omului. [3, p.9]

Pentru îmbunătățirea situației în domeniul incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități, pe plan legislativ-normativ sunt necesare următoarele schimbări:

- formularea unei coerențe între legislația în domeniul educației și cea din domeniul protecției sociale;
- perfecționarea procedurilor de referire a copiilor cu cerințe educaționale speciale la instituția de învățământ;
- implementarea la nivelul autorităților administrației publice locale și a furnizorilor de servicii educaționale, a cadrului normativ adoptat;
- perfecționarea mecanismelor de implementare intersectorială a legislației în domeniul protecției drepturilor copilului;
- constituirea unor mecanisme de colectare și prelucrare a datelor

- establishing mechanisms for collecting and processing valid statistical data on the number and categories of children, young people and adults, currently excluded from the education system.

The efficiency analysis of enrolling children with disabilities in kindergartens/ general schools showed that in the Republic of Moldova there are gaps in this regard, which must be liquidated for a fruitful functioning of the education system, to provide them with protection from all points of view.

The enrollment of children with disabilities in general schools is based on the principle of inclusion. This principle is based on the extension of human rights in order to ensure equal opportunities through positive discrimination against people with disabilities.

Inclusion refers to the fact that anyone, regardless of the deficiency or difficulties they encounter in learning, must be treated as a member of society, and the various special services they need must be provided in social, educational, medical services, etc. Inclusion is a broader concept, which refers both to the integration of the child with disabilities in the educational system and the community as a whole. This means that the child must be a full member of the class with middle-aged students in the local school, doing the same lessons as the other

statistice valide privind numărul și categoriile de copii, tineri și adulți, excluși actualmente din sistemul educațional.

Analiza gradului de eficiență al înscrierii copiilor cu dizabilități în grădinițele/școlile generale au arătat că în Republica Moldova există breșe la acest capitol, care trebuie să fie neapărat lichidate pentru o funcționare fructuoasă a sistemului educațional, pentru a asigura copiii cu dizabilități cu cele necesare, pentru a le asigura protecția din toate punctele de vedere.

Înscrierea copiilor cu dizabilități în școlile generale are la bază principiul incluziunii. Acest principiu se bazează pe extinderea drepturilor omului în vederea asigurării egalității șanselor printr-o discriminare pozitivă a persoanelor cu dizabilități.

Incluziunea se referă la faptul că oricine, indiferent de deficiența sau de dificultățile pe care le întâmpină în învățare, trebuie tratat ca un membru al societății, iar diversele servicii speciale de care are nevoie trebuie furnizate în cadrul serviciilor sociale, educaționale, medicale etc. Incluziunea este un concept mai larg, care se referă atât la integrarea copilului cu dizabilități în sistemul educațional, cât și a celui comunitar, în ansamblul său. Aceasta înseamnă că copilul trebuie să fie membru deplin în clasa cu elevi de vârstă apropiată, în școala locală, făcând aceleași lecții ca și ceilalți elevi. În afară de aceasta, că copilul cu dizabilități are prieteni cu care-și petrece tim-

students. In addition, the child with disabilities has friends with whom he spends his free time and who helps him to be fully included in community life.

In the Republic of Moldova we have unique cases when we can talk about the inclusion of children with disabilities. Often, children enroll to attend general school, but are not accepted by some classmates, by some teachers, and are even blamed by some community members. Last but not least, an obstacle is the inadequate infrastructure, the inaccessible school buildings in terms of travel for children with disabilities.

Positive aspects of enrolling children with disabilities in general schools:

- The integration of children with disabilities in kindergartens and mainstream schools has beneficial effects on both categories of children: those with disabilities are not left alone, and other children learn how to behave with children who need help;
- Communication and education of tolerance. But for the integration process to be successful, it must be started at an early age.

Negative aspects of enrolling children with disabilities in kindergartens/ general schools include:

- Lack of physical conditions - adaptation of buildings, public spac-

pul liber și care-l ajută să fie pe deplin inclus în viața comunității.

În Republica Moldova avem cazuri unice când putem vorbi de incluziune a copiilor cu dizabilități. Frecvent, copiii se înscriu pentru a frecventa școlile generale, dar nu sunt acceptați de o parte din colegii de clasă, de unii profesori, fiind chiar blamați de o parte din membrii comunității. Nu în ultimul rând, un obstacol este infrastructura neadaptată, clădirile școlilor inaccesibile din punct de vedere al deplasării pentru copii cu dizabilități.

Aspecte pozitive ale înscrierii copiilor cu dizabilități în școlile generale :

- Integrarea copiilor cu dizabilități în grădinițele și școlile de masă, are efecte benefice asupra ambelor categorii de copii: cei cu dizabilități nu sunt lăsați singuri, iar ceilalți copii învață cum să se comporte cu copii ce necesită ajutor;
- Comunicarea și educarea toleranței. Însă ca procesul de integrare să fie unul cu succes el trebuie început de la vârste mici.

Aspecte negative ale înscrierii copiilor cu dizabilități în grădinițele/școlile generale cuprind:

- Lipsa condițiilor fizice - adaptarea clădirilor, spațiilor publice, mijloacelor de transport pentru acești copii;
- Riscul sporit al unor traume;
- Lipsa unor specialiști la nivel de instituții de învățământ care să faciliteze integrarea școlară (trebuie introdusă unitatea de asistent social în școli);

es, means of transport for these children;

- Increased risk of trauma;
- Lack of specialists at the level of educational institutions to facilitate school integration (the unit of social assistance in schools must be introduced);
- Lack of individualized education programs, adapted to the needs of children with disabilities.

In countries with traditions in the field of social inclusion, the following elements are present that ensure the success of educational integration:

- Training children with disabilities for school inclusion by participating in activities in regular kindergartens, in community activities from an early age.
- Comprehensive and multidisciplinary assessment of children with disabilities before enrolling in regular school.
- Counseling the family of the child with disabilities in relation to the advantages and limits of school inclusion.
- Positive attitude of inclusive school directors towards the school inclusion process.
- Informing teachers on the theoretical and methodological aspects of school inclusion.
- Teachers' ability to individualize teaching and develop individualized educational programs.

- Lipsa unor programe de învățământ individualizate, adaptate nevoilor copiilor cu dizabilități.

În țările cu tradiții în domeniul incluziunii sociale sunt prezente următoarele elemente care asigură succesul integrării educaționale:

- Pregătirea copiilor cu dizabilități pentru incluziunea școlară prin participarea la activități în grădinițele obișnuite, la activități în comunitate de la o vârstă fragedă.
- Evaluarea comprehensivă și multidisciplinară a copiilor cu dizabilități înainte de încadrarea în școala obișnuită.
- Consilierea familiei copilului cu dizabilități în legătură cu avantajele și limitele incluziunii școlare.
- Atitudinea pozitivă a directorilor școlilor incluzive față de procesul de incluziune școlară.
- Informarea cadrelor didactice cu privire la aspectele teoretice și metodice ale incluziunii școlare.
- Capacitatea profesorilor de a individualiza predarea și a elabora programe educaționale individualizate.
- Implicarea părinților elevilor cu dizabilități în activitățile de evaluare și alcătuirea programelor educaționale individualizate.
- Informarea și pregătirea elevilor din școală/clase pentru a sprijini și interacționa cu elevul/ii cu dizabilități.
- Consilierea părinților elevilor obișnuiți în vederea prevenirii reacțiilor de respingere față de incluziune.

Constatăm că procesul de incluziune la nivelul instituției școlare este

- Involvement of parents of students with disabilities in assessment activities and compiling of individualized educational programs.

- Informing and preparing students in the school/ class to support and interact with the student (s) with disabilities.

- Counseling parents of regular students to prevent rejection reactions to inclusion.

We find that the inclusion process at the level of the school institution is particularly complex and with a multifactorial determination, which requires a training on several levels.

In order to achieve social inclusion, a series of measures must be taken, among which we mention:

1. Creating conditions in kindergartens and schools for children's integration.
2. Development of special programs for children with mild intellectual disabilities.
3. Ensuring specialized services focused on the needs of children with disabilities at community level.
4. Inclusion in the function states of general schools that are attended by children with disabilities of the support teacher unit.

Children with disabilities can be integrated into general educational schools if differentiated training

deosebit de complex și cu o determinare multifactorială, ceea ce necesită o pregătire pe mai multe planuri.

Pentru a ajunge la incluziunea socială trebuie realizate un șir de măsuri dintre care menționăm:

1. Crearea condițiilor în grădinițe și școli pentru integrarea copiilor.
2. Elaborarea programelor speciale pentru copii cu deficiențe intelectuale lejere.
3. Asigurarea unor servicii specializate centrate pe nevoile copiilor cu dizabilități la nivel de comunitate.
4. Includerea în statele de funcție a școlilor generale care sunt frecventate de copii cu dizabilități a unității de profesor de sprijin.

Copiii cu dizabilități pot fi integrați în școlile de cultură generală dacă se va institui instruirea diferențiată și învățarea prin cooperare.

Procesul de implementare a educației incluzive este complex și implică participarea autorităților publice centrale și locale, familiei, instituțiilor de educație, instituțiilor de cercetare, formare profesională inițială și continuă, serviciilor comunitare și societății civile.

În acest sens se pot formula următoarele propuneri vizînd autoritățile publice centrale:

- a) să elaboreze și să promoveze politici relevante care asigură implementarea educației incluzive;
- b) să armonizeze cadrul legislativ-normativ din perspectiva educației incluzive;
- c) să instituie structuri, forme, unități de personal etc., pentru asigu-

and cooperative learning are established.

The process of implementing inclusive education is complex and involves the participation of central and local public authorities, the family, educational institutions, research institutions, initial and continuing vocational training, community services and civil society.

In this sense, the following proposals can be formulated regarding the central public authorities:

- a) to develop and promote relevant policies that ensure the implementation of inclusive education;
- b) to harmonize the legislative-normative framework from the perspective of inclusive education;
- c) to establish structures, forms, staff units, etc., to ensure the psycho-pedagogical assistance necessary for the development of inclusive education (services, centers, support teacher, psychologist, social assistance, etc.);
- d) to establish the financial mechanisms for the implementation of policies in the field of inclusive education;
- e) to coordinate the development of the initial and continuous professional training curriculum in the field of inclusive education;
- f) to coordinate and support decentralized/ deconcentrated structures with attributions in the field of inclusive education;

rarea asistenței psihopedagogice necesare dezvoltării educației incluzive (servicii, centre, cadru didactic de sprijin, psiholog, asistent social etc.);

- d) să stabilească mecanismele financiare pentru implementarea politicilor în domeniul educației incluzive;
- e) să coordoneze elaborarea curriculei de formare profesională inițială și continuă în domeniul educației incluzive;
- f) să coordoneze și să acorde suport structurilor descentralizate/desconcentrate cu atribuții în domeniul educației incluzive;
- g) să dezvolte parteneriate cu societatea civilă pentru promovarea educației incluzive;
- h) să evalueze și să analizeze, periodic, situația din sistemul educațional la capitolul promovării educației incluzive;
- i) să colaboreze cu donatorii internaționali în vederea dezvoltării programelor și obținerii finanțării externe;
- j) să formeze opinia publică cu referire la politicile în domeniul educației, implicit, a educației incluzive.

Autoritățile administrației publice locale, în parteneriat cu autoritățile publice centrale și societatea civilă, cu alți actori relevanți, în conținutul îmbunătățirii educației incluzive ar trebui:

- să implementeze politicile în domeniul educației incluzive în corespundere cu necesitățile locale;
- să evalueze și să monitorizeze necesitățile copiilor și familiilor,

g) to develop partnerships with civil society to promote inclusive education;

h) to evaluate and analyze, periodically, the situation in the educational system regarding the promotion of inclusive education;

i) to collaborate with international donors in order to develop programs and obtain external financing;

j) to form public opinion with reference to the policies in the field of education, implicitly, of the inclusive education.

Local government authorities, in partnership with central public authorities and civil society, with other relevant actors, in the content of improving inclusive education should be:

- to implement policies in the field of inclusive education in accordance with local needs;
- to assess and monitor the needs of children and families, young people and adults in the community;
- to identify the types and number of support services needed for inclusive education;
- to elaborate development plans of the educational institutions in the community from the perspective of the inclusion of children, young people and adults;
- to develop assistance, support, rehabilitation services, etc. for children, young people, adults,

tinerilor și adulților din comunitate;

- să identifice tipurile și numărul de servicii de susținere necesare pentru educația incluzivă;
- să elaboreze planuri de dezvoltare a instituțiilor educaționale din comunitate din perspectiva incluziunii copiilor, tinerilor și adulților;
- să dezvolte servicii de asistență, sprijin, reabilitare etc. pentru copii, tineri, adulți, familie, servicii extracurriculare, de informare și sprijin cadrelor didactice din perspectiva educației incluzive;
- să dezvolte parteneriate cu societatea civilă în procesul de elaborare, implementare și monitorizare a politicilor locale de educație incluzivă;
- să organizează activități de schimb de experiență între instituții, părinți, cadre didactice etc.;
- să formeze și să sensibilizeze opinia publică locală cu referire la problemele copiilor, tinerilor, adulților din perspectiva educației incluzive.

Factorii care ar putea contribui la incluziunea socială, inclusiv școlară, a copiilor cu dizabilități sunt: profesorii, resursele disponibile pentru învățarea copiilor cu dizabilități (metode de predare, materiale utilizate, cunoștințe și deprinderi în domeniul lucrului copiilor cu dizabilități), cooperarea dintre profesorii școlilor generale și școlilor speciale, specialiștii din centrele de servicii în scopul găsirii unor modalități eficiente de integrare.

family, extracurricular services, information and support for teachers from the perspective of inclusive education;

- to develop partnerships with civil society in the process of developing, implementing and monitoring local policies of inclusive education;
- to organize exchange activities of experience between institutions, parents, teachers, etc.;
- to form and sensitize the local public opinion regarding to the issues of children, young people, adults from the perspective of inclusive education.

Factors that could contribute to the social inclusion, including school, of children with disabilities are: teachers, resources available for teaching children with disabilities (teaching methods, used materials, knowledge and skills in the field of work of children with disabilities), cooperation between school teachers of general and special schools, service center specialists in order to find effective ways of integration.

The inclusion process at the level of the school institution is particularly complex and with a multifactorial determination, which requires a preparation on several levels: preparing children with disabilities for school inclusion by participating in activities in regular kindergartens, community activities from an ear-

Procesul de incluziune la nivelul instituției școlare este deosebit de complex și cu o determinare multifactorială, ceea ce necesită o pregătire pe mai multe planuri: pregătirea copiilor cu dizabilități pentru incluziunea școlară prin participarea la activități în grădinițele obișnuite, la activități în comunitate de la o vârstă fragedă; consilierea familiei copilului cu dizabilități în legătură cu avantajele și limitele incluziunii școlare; atitudinea pozitivă a directorilor școlilor de cultură generală față de procesul de incluziune școlară; informarea cadrelor didactice cu privire la aspectele teoretice și metodice ale incluziunii școlare; capacitatea profesorilor de a individualiza predarea și a elabora programe educaționale individualizate; implicarea părinților elevilor cu dizabilități în activitățile de evaluare și alcătuirea programelor educaționale individualizate; informarea și pregătirea elevilor din școală/clase pentru a sprijini și interacționa cu elevul/ii cu dizabilități; consilierea părinților elevilor obișnuiți în vederea prevenirii reacțiilor de respingere față de incluziune.

De cele mai multe ori, cu părere de rău, copii cu dizabilități sunt discriminați din naștere sau din momentul în care au contractat o dizabilitate. În comunitățile deja sărace, un copil cu dizabilitate poate ajunge chiar mai exclus.

Acest fenomen al discriminării și excluziunii sociale a copiilor cu dizabilități este o problemă amplă prezentă în majoritatea țărilor de pe glob.

ly age; counseling the family of the child with disabilities in relation to the advantages and limits of school inclusion; the positive attitude of the schools directors of general culture towards the school inclusion process; informing teachers about the theoretical and methodical aspects of school inclusion; the ability of teachers to individualize teaching and develop individualized educational programs; involvement of parents of students with disabilities in assessment activities and composition of individualized educational programs; informing and preparing students in school/ classes to support and interact with student(s) with disabilities; counseling parents of regular students to prevent rejection reactions to inclusion.

In most cases, unfortunately, children with disabilities are discriminated against from birth or from the moment they contracted a disability. In already poor communities, a child with a disability can be even more excluded.

This phenomenon of discrimination and social exclusion of children with disabilities is a widespread issue in most countries around the world.

BIBLIOGRAFIE:

1. Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată de Adunarea Generală a ONU pe 13 decembrie 2006 (a fost semnată de Republica Moldova la 30.03.2007 și ratificată prin Legea nr. 166 din 9 iulie 2010).
2. Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății (CIF)/OMS, varianta în limba română, cu sprijinul UNICEF, București, Marlink, 2004.
3. Colker, R., When is separate unequal? A disability perspective, New York, Cambridge University Press, 2009.
4. Coman S. et coord., Parteneriat în educația integrată a copiilor cu cerințe educative speciale, Editura Spiru Haret, Iași, 2009.
5. Grigoriu Aurelia, Rusu Svetlana, Draghici Elena, Drepturile persoanelor cu dizabilități, Centrul pentru drepturile omului din Moldova, Î.S. Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2012.
6. Legea asistenței sociale, nr. 547-XY din 25.12. 2003; Publicat : 12.03.2004 în Monitorul Oficial Nr. 42-44, art Nr : 249, modificat - LP48 din 26.03.11, MO53/04.04.11, art.114; în vigoare 04.04.11
7. Racu Aurelia, Învățământul special din Moldova. Istorie și actualitate. Chișinău 1999
8. Vocea părinților, Asociația pentru persoanele handicapate mintal. Humanitas din Moldova, Chișinău 2011

BIBLIOGRAPHY:

1. United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, adopted by the UN General Assembly on 13 December 2006 (was signed by the Republic of Moldova at 30.03.2007 and ratified by law no. 166 of 9 July 2010).
2. International Functioning, Disability and Health Classification (ICF)/ OMS, the Romanian version, with UNICEF support, Bucharest, Marlink, 2004.
3. Colker, R., When is separate unequal? A disability perspective, New York, Cambridge University Press, 2009.
4. Coman S. et coord., Partnership in the integrated education of children with special educational needs, Spiru Haret Publishing House, Iasi, 2009.
5. Grigoriu Aurelia, Rusu Svetlana, Draghici Elena, The rights of people with disabilities, Center for Human Rights in Moldova, Î.S. Publishing-Printing Company “Central Printing House”, Chisinau, 2012.
6. Law on social assistance, no. 547-XY of 25.12. 2003; Published: 12.03.2004 in the Official Gazette No. 42-44, art No : 249, adjusted - LP48 of 26.03.11, MO53/04.04.11, art.114; in force 04.04.11
7. Racu Aurelia, Special education in Moldova. History and current affairs. Chisinau 1999
8. The voice of the parents, Association for the Mentally Handicapped. Humanitas of Moldova, Chisinau 2011